

УДК 811.112.2:821.112.2:82'0

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.18>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАОСВІТИ ТА МЕДІАКОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-МОВОЗНАВЦІВ

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF MEDIA EDUCATION AND MEDIA COMPETENCIES OF FUTURE LANGUAGE PROFESSIONALS

Левіщенко М.С.,

orcid.org/0000-0002-9678-6575

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Терміни «медіаосвіта» та «медіакомпетентність» неодноразово стають причиною наукових дискусій. Попри те, що це насамперед професіоналізація майбутніх журналістів, режисерів та операторів, із появою комп'ютерних технологій у середовищі непрофесіоналів затвердилася думка, що це використання інформаційних технологій в освіті. Саме тому метою статті є диференціація понять «медіаосвіта» та «медіакомпетентність» у сучасній системі освіти. Під час проведення дослідження були використані такі методи, як аналіз стратегій і моделей медіаосвіти через теоретико-методологічну та науково-педагогічну літературу, дефініція поняття медіакомпетентності, систематизація основних методологічних засад і моделей медіаосвіти в Україні. У статті висвітлюється вплив мас-медіа на сучасну освітню сферу суспільства, обґрунтовується необхідність впровадження медіаосвіти як необхідної складової частини професійної підготовки студентів-мовознавців закладів вищої освіти України. Досліджуються етапи розвитку медіаосвіти та медіакомпетентності в історичному розрізі їх зародження. Були проаналізовані методологічні засади медіаосвіти у прив'язці до суспільних обставин та їх безпосередній вплив на громадську думку; систематизувалися погляди сучасних педагогів щодо питань використання різноманітних комунікативних технологій у роботі зі студентами-мовознавцями. Теорії медіаосвіти мають дещо фрагментарний характер і не спираються на цілісне узагальнення сучасного досвіду вивчення принципу дії медіа. Розуміння функціонування закономірностей компонентів медіа має стати обов'язковою складовою частиною успішної медіаосвіти. Як висновок, було підсумовано, що потенціал вдалої імплементації української системи освіти в майбутньому вважається беззаперечним, навіть попри низку невирішених питань стосовно медіаосвіти в навчальному процесі майбутніх фахівців-мовознавців.

Ключові слова: мас-медіа, медіапростір, комунікативні технології, заклади вищої освіти, діджиталізація, компетенція.

The terms “media education” and “media competence” are still a hot topic in pedagogical discussions. Despite the fact that this is primarily the professionalization of future journalists, directors and cameramen, with the advent of computer technology among non-professionals, the idea that it is the use of information technology in education. That is why the main purpose of our article is to differentiate the concepts of “media education” and “media competence” in the modern education system. Basic methods: analysis of strategies and models of media education through theoretical-methodological and scientific-pedagogical literature; definition of the concept of media competence; systematization of basic methodological principles and models of media education in Ukraine. The article highlights the influence of the media on the modern educational sphere of society. The necessity of introduction of media education as a necessary component of professional training of language specialist students of higher education institutions of Ukraine is highlighted. The stages of development of media education and media competence in the historical context of their origin are studied. The results of our study: analyzed the methodological principles of media education in relation to social circumstances and their direct impact on public opinion; systematized the views of modern teachers on the use of various communication technologies in working with students. Theories of media education are somewhat fragmentary and do not rely on a holistic generalization of modern experience in studying the principle of media. Understanding the functioning of the components of the media should be a necessary component of successful media education. The conclusions of our work are that, despite the fact that the Ukrainian education system has a number of unresolved issues regarding media education in the educational process, namely the definition of alternative strategies for using effective methods of integrating media education to form a self-sufficient, educated and competent person in the environment, the potential for its successful implementation in the future is considered undeniable.

Key words: mass media, media space, communication technologies, higher education institutions, digitalization, competence.

Постановка проблеми. Сучасне діджиталізоване суспільство стрімко та потужно розвивається і саме цього вимагає й від системи освіти, тобто наполягає на слідуванні за професійним ринком, пізнанні специфічних особливостей особистості, необхідного певному соціуму, а найголовніше – розробці педагогічних завдань. Формация нашої картини світу нині здебільшого залежить від того, як світ представлений медіа. Європейські вимоги визначають сучасні принципи реформування та удосконалення вищої освіти, які спрямовані на перехід від традиційної схеми навчання до розвиваючої та більш конструктивної моделі, яка сама по собі має бути націлена на результат – функціонування гармонійної особистості, яка здатна на самореалізацію, саморозвиток, самовдосконалення, вміння аналізувати отриману інформацію, яку вона отримує з медіаджерел. Вона матиме здібності для усвідомлення соціокультурного і політичного контексту формування медіа, кодового контексту, що використовується медіа. Медіакомпетентність, набута шляхом медіаосвіти, допомагає людині краще зрозуміти медіакультуру, яка формує нашу громадську думку. Саме тому в сучасній освіті майбутніх фахівців-мовознавців спостерігається переорієнтація стратегій її діяльності – приділення уваги формуванню професійних та загальних компетенцій, а особливо медіакомпетенції [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські та іноземні науковці досліджують теоретичні та практичні принципи формування та розвитку медіаосвіти: І. Доніна, В. Протопова, І. Фатєєва, А. Федоров. Нині є багато дефініцій медіаосвіти, але одне з найбільш уживаних – поняття, запропоноване В. Возчиківим: медіаосвіта – це процес розвитку і саморозвитку осо-

бистості за допомогою та на матеріалах засобів масової інформації [1, с. 212]. Вчені визначили три вектори: професійно орієнтований, медіапедагогічний і медіапсихологічний, за якими медіаосвіта активно розвивається останні роки і досягає навчально-методичних та пізнавально-виховних результатів.

Детальний аналіз наукових та методичних робіт свідчить про активну популяризацію дослідження з питань застосування різноманітних моделей та стратегій медіаосвіти у вищій школі зі студентами-мовознавцями та їх найефективніше використання – позааудиторну медіапедагогіку (І.С. Левшина). Своєю чергою прибічники інтегрованої в навчання медіаосвіти (С. Bazalgette, А. Hart) наполягають на імplementації медіапедагогічних завдань у теорію та практику викладання основних навчальних дисциплін. Однак різноманітні погляди на методологію медіаосвіти майбутніх фахівців і питання формування в них медіакомпетенції не дають уявлення чіткої методологічної картини, що й зумовило вибір теми дослідження.

Постановка завдання. З огляду на тему дослідження основними цілями нашої роботи є аналіз методів і моделей медіаосвіти через теоретико-методологічну і науково-педагогічну літературу, розкриття поняття медіакомпетенції та визначення основних методологічних засад та моделей медіаосвіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Одним із найголовніших пріоритетів державної політики у сфері освіти є підвищення її якості та переорієнтації на формування важливих для сучасної життєдіяльності ключових компетенцій, а саме зростання відповідності змісту і форм освіти реаліям світу, що змінюється [3]. Саме тому доволі активно розвивається медіаосвіта, яка являє собою навчання

теорії та практичних умінь із використання мас-медіа, які являють собою частину специфічної, автономної галузі знань у педагогіці. Для того, щоб ефективно впроваджувати медіаосвіту в освітній процес майбутніх фахівців-мовознавців, створювати нові навчальні програми та забезпечувати викладачів необхідним, потрібне детальне осмислення місця і ролі цієї інноваційної дисципліни та її особливостей порівняно з іншими навчальними предметами.

Імплементация медіаосвіти в Україні слідує за курсом нашої країни на долучення до Європейського Союзу, де розвиток медіаосвіти є одним із найважливіших пріоритетів політики освіти. Європейський парламент ухвалив «Резолюцію щодо медіаграмотності у цифровому світі» [10]. Цей документ наголошує на необхідності стабільного розвитку медіаосвіти в країнах Європейського Союзу, обґрунтовуються поради щодо цілеспрямованих шляхів реалізації цього завдання на різних освітніх етапах. У Резолюції медіа розглядається під зовсім іншим кутом зору, ніж у вітчизняних підручниках, де насамперед наголошується на негативному впливі медіа на соціум [6]. Сучасний погляд на медіа розкриває їх позитивний вплив на розвиток особистості, але за умови володіння певними специфічними вміннями та навичками.

Те, що медіаосвіта є діяльнішим процесом розвитку та саморозвитку особистості, стверджує Г. Онкович [5, с. 80]. Він підкреслює: імплементація професійно орієнтованої медіаосвіти, забезпечення здобувачами вищої освіти знаннями з медіаінформаційної компетентності дає змогу належним чином сформувати фахівця-мовознавця з відповідним рівнем професійної діяльності. Медіакомпетентність своєю чергою розкриває вміння продуктивно взаємодіяти з медіапростором, коректно розуміти, осмислювати інформацію, аналізувати та ділитися нею з іншими, беручи до уваги медіакультурні цінності та стандарти. Є багато причин актуальності медіаосвіти, але, за Л. Мастерманом, існує сім найважливіших причин, що свідчать про необхідність медіаосвіти в сучасних реаліях: 1) висока насиченість споживання медіа в суспільстві; 2) ідеологічна важливість медіа та її вплив на громадську думку; 3) швидке зростання та поширення медійної інформації та вдосконалення механізмів управління нею; 4) проникнення медіа в основу демократичних принципів; 5) зростання візуальної інформації у всіх галузях; 6) важливість навчання студентів відповідно до сучасних вимог; 7) міжнародні процеси інформації [9]. Завдяки інформа-

ційній революції та глобалізації наша громадська думка та наше сприйняття світу залежить від того, як нам його висвітлює медіа. На жаль, відсутність високої відповідальності та відсутність належної перевірки матеріалів, що публікуються чи висвітлюються, призводить до великої кількості маніпуляцій та підтасовок. У цих умовах медіаосвіта виступає певним озброєнням для людини з ціллю самозахисту від такого типу інформації, а також розвиває критичне мислення щодо медіа [9] і дає людям зрозуміти, як і чому медіа відображає суспільство розширює свободу та робить нашу комунікацію більш різноманітною [8].

За кордоном є низка медіаосвітніх методик, які активно використовуються під час освітнього процесу. Йдеться про три найбільш поширені типи, які основані на синтезі. Як правило, відбувається синтез естетичної та соціокультурної моделі, освітньої та виховної моделі та найбільш поширеної у світі моделі, яка основана на синтезі соціокультурної, освітньо-виховної та практичної моделі. Модернізовані медіаосвітні методики спираються на максимальне застосування потенційних можливостей медіаосвіти залежно від того, які цілі та задачі стоять перед нею. Вони є насамперед гнучкими, тобто існує можливість цілісного або ж фрагментарного її запровадження в навчальний процес. Технологія, що використовується задля реалізації цих новітніх методик, передбачає використання творчих завдань, які можуть бути виконані як під час учбового процесу майбутніх фахівців-мовознавців, так і в позаучбовий час.

Варто наголосити, що саме розуміння медіаосвіти суттєво відрізняється у сприйнятті українських та закордонних педагогів. За кордоном наголошується на незалежності особистості від медіа, а в Україні ж – використання можливостей медіа в навчальному процесі після опанування медіагаджетів. Але об'єднує закордонних та українських педагогів думка про те, що медіаосвіта особистості має тримати все життя. Важливу функцію також відіграє розуміння медіа як самостійного утворення, щодо якого особистість має відгравати активну і незалежну роль, не тільки зіставляючи себе з медіа, але займаючи критичну позицію. Основною метою медіаосвіти видається досягнення медіакомпетенції.

Медіаосвіта в експериментальній формі впроваджується в Україні з 2010 року, у 2017 році розпочався її другий етап, який триватиме до 2022 року. Основні методологічні засади цього експериментального впровадження являють собою низку підходів: 1) змістово-аналітичний підхід, який націлений на виявлення основного

розуміння медіаосвіти в Україні та за кордоном; порівняльний підхід, який тісно пов'язаний з урахуванням особливостей медіаосвіти в Україні та за кордоном; 2) індивідуальний підхід, який розглядає особистість як мету чи об'єкт і спрямований на визнання неповторної особистості, її розумової та моральної свободи; 3) компетентісний підхід, який націлений на розвиток компетентної особистості; 4) антропологічний підхід, що має на меті використання інформації, яка міститься в усіх науках про людину як об'єкт навчання та виховання. Частина освітнього процесу буде присвячена саме медіаосвіті, формуванню медіакультури, підготовку особистості до ефективної взаємодії з сучасними інформаційними технологіями, що включають у себе як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і інноваційні (діджиталізоване спілкування) медіа.

Основні принципи, на яких мають ґрунтуватися методологічні засади медіаосвіти, враховують сучасні та майбутні потреби суспільства, динамічність, гуманітаризацію змісту освіти та вікові характеристики усіх учасників освітнього процесу. Саме це дало змогу побудувати дві моделі медіаосвіти, які узагальнюють необхідні для її імплементації принципи: цивільну і теологічну. Орієнтація націлена не лише на такі загальноприйняті педагогічні норми освіти, як всебічний розвиток особистості в процесі навчання, науковість, зв'язок теорії і практики, перехід від навчання до самоосвіти та інше, але й на своєрідні, пов'язані з матеріалом медіа. Такі особливі принципи можуть включати в себе поєднання емоційного та інтелектуального в процесі розвитку особистості, креативне мислення та індивідуалістичний підхід у методиці проведення занять, які спрямовані на використання пізнавальних потенцій медіакультури.

Цивільна модель медіаосвіти майбутніх фахівців-мовознавців включає такі методи розвитку медіакомпетентності особистості під час занять: словесні (лекції, бесіди, дискусії, які включають створення та обговорення проблемних ситуацій); наочні (показ медіатекстів та презентацій); практичні (виконання креативних завдань із використанням медіаматеріалів); пояснювально-наочні (надання інформації про медіа педагогом); проблемні (обговорення та аналіз проблемних ситуацій у медіасфері для розвитку аналітичного мислення); дослідницькі (дослідницька діяльність студентів, що пов'язана з медіа).

Теологічна модель розглядає медіаосвіту як духовне та релігійне виховання особистості, а медіакомпетентність – як сукупність здібностей,

які допомагають вибирати, аналізувати, інтерпретувати та створювати медіатексти в різних видах з огляду на духовний та релігійний світогляд. Основна задача цієї моделі – це отримання слухачами теологічних та теоретико-історичних знань, розвиток релігійної етики особистості, культури її спілкування з медіа та теологічної медіакомпетентності.

Медіаосвіта має базуватися на вивченні шести основних понять: 1) агентства медіа (тобто джерел інформації, що створюють і поширюють медіатексти); 2) категорії медіа (інтерпретація медіатекстів за типами або жанрами); 3) технології медіа (технологічний процес створення медіатекстів); 4) мова медіа (засоби вираження, знаки і стиль медіатекстів); 5) аудиторія медіа (аналіз типів аудиторії); 6) репрезентації медіа (аналіз конкретного представлення змісту медіа) [7].

Імплементація медіаосвіти в Україні, на жаль, стикається з низкою проблем, які спричинені не тільки специфікою самої навчальної дисципліни, але й реаліями самої системи освіти. Одні з найактуальніших проблем: 1) наявність численних конкурентних концепцій; 2) незначна увага освітньої системи до критичного мислення; 3) ризик зведення медіаосвіти до вивчення основ журналістики, чим сучасна медіаосвіта зовсім не обмежується; 4) необхідність поєднання традиційних і нових медіаджерел; 5) швидкі темпи розвитку нових медіа.

Наявність певних проблем і низки спірних питань під час впровадження медіаосвіти в сучасний навчальний процес призводить до нової проблематики, яка пов'язана з вибором найбільш ефективних методів інтеграції форм медіаосвіти і їх безперервного функціонування в системі освіти.

Найпереконливішим методом є залучення компонентів медіаосвіти в самі навчальні предмети та курси. Доцільність такої інтеграції пояснюється ще й тим, що надалі ці компоненти функціонуватимуть як підготовка майбутніх фахівців до засвоєння певних навчальних предметів. Водночас ці компоненти можуть забезпечити зв'язок навчального матеріалу з навколишнім життям, що є нині актуальним для сучасної освіти. Саме тому експериментальний етап впровадження медіаосвіти в навчальний процес у першу чергу має звернути увагу на можливість виправлення сучасних навчальних програм і певних матеріалів із метою її наповнення актуальними компонентами.

Коректне комбінування методів та моделей медіаосвіти в навчальному процесі допоможе сформувати в майбутніх фахівців-мовознавців 1) рефлексивну компетентність як певний пси-

хологічний механізм, який гарантуватиме свідоме використання медіапродуктів, базуючись на успішній орієнтації в медіапросторі, й розуміння власних потреб, 2) мовленнєву компетентність, яка з'являється унаслідок збалансованої медіадіяльності педагогів та студентів, 3) медіакреативність, що допоможе креативно мислити та самовиражатись, 4) медіазахист як здатність боротися з агресивним медіасередовищем і зберігати відчуття морального благополуччя під час використання медіапродукції, що передбачає медіакомпетентність під час вибору правильної інформації.

Висновки. Медіакомпетентність майбутнього фахівця-мовознавця – це рівень медіакультури, що забезпечує розуміння соціокультурного, економічного і політичного контексту функціону-

вання медіа, це здатність використовувати у професійній діяльності отримані медіазнання, вміння правильно аналізувати, критично осмислювати різні джерела медіа та розуміти їх вплив на громадську думку соціуму. Формування медіакомпетентності студентів-мовознавців залишається відкритим питанням. В Україні функціонує другий експериментальний етап впровадження медіаосвіти в навчальний процес. Саме він має визначити найбільш ефективну комбінацію методологічних принципів інтеграції медіаосвіти, які сприятимуть самовираженню, саморозвитку, самовихованню особистості для безпечної взаємодії із соціумом. Подальші дослідження передбачаються в напрямі вивчення методологічних основ розвитку медіакомпетентності в майбутніх фахівців-мовознавців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Возчикова В.А. Медіасфера філософії образования. Бийск : БПГУ ім. В.М. Шукшина, 2007. 284 с.
2. Іщенко А.Ю. Медіаосвіта як чинник підвищення якості освіти та засіб протистояння гуманітарної агресії. *Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. Відділ гуманітарної безпеки*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1795/>
3. Коаліційна угода. *Верховна Рада України VIII скликання*. Київ: 2014. URL: http://samopomich.ua/wpcontent/uploads/2014/11/Koalicyjna_uhoda_parafovana_20.11.pdf
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150. URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
5. Онкович Г. Професійно-орієнтована медіаосвіта у вищій школі. *Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис*. 2014. № 2 (53). С. 80–87.
6. Шариков А.В. Медіаобразование: мировой и отечественный опыт. Москва : Изд-во Академии педагогических наук, 1990. 66 с.
7. Hart A. *Understanding the Media*. London: Routledge, 1991. 284 p.
8. Gerbner G. Educators Activists Organize to Promote Media Literacy in U.S. *The New Citizen*. 1995. Vol. 2. P. 76–98.
9. Masterman L. *Teaching the Media*. London: Comedia Publishing Group, 1985. 341 p.
10. European Parliament resolution of 16 December 2008 on media literacy in a digital world (2008/2129(INI)). URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN>.